

УДК 351.82

*М. Ф. Плотнікова,
к. е. н., доцент кафедри економіки, підприємництва та туризму,
Поліський національний університет, м. Житомир
ORCID ID: 0000-0003-2852-3009*

*В. П. Якобчук,
к. е. н., професор, завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності
та публічного управління, Поліський національний університет, м. Житомир
ORCID ID: 0000-0003-2147-7994*

*Є. І. Ходаківський,
д. е. н., професор, професор кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності
та публічного управління, Поліський національний університет, м. Житомир
ORCID ID: 0000-0001-8661-2101*

*А. Б. Войтенко,
к. держ. упр., професор кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності
та публічного управління, Поліський національний університет, м. Житомир
ORCID ID: 0000-0001-8661-2101*

*М. С. Колеснікова,
магістр спеціальності "Публічне управління та адміністрування",
Поліський національний університет, м. Житомир
ORCID ID: 0000-0001-6888-7152*

DOI: 10.32702/2306-6814.2022.3.102

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

*М. Plotnikova,
PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Economy,
Entrepreneurship And Tourism, Polissia National University, Zhytomyr
V. Yakobchuk,
PhD in Economics, Professor, Head of the Department of Economic Theory,
Intellectual Property and Public Administration, Polissya National University, Zhytomyr
Ye. Khodakovsky,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department
of Economic Theory, Intellectual Property and Public Administration, Polissia National University
A. Voytenko,
PhD in Public Administration, Professor of the Department of Economic Theory,
Intellectual Property And Public Administration, Polissia National University, Zhytomyr
M. Kolesnikova,
Master's degree in "Public management and administration", Polissya National University, Zhytomyr*

STATE POLICY OF THE UKRAINE TOURIST POTENTIAL REALIZATION

Для України туристична галузь є однією з найбільш перспективних, оскільки розвиток туризму відіграє важливу роль у вирішенні різних економічних та соціальних проблем. Наприклад, за рахунок туризму виникають нові робочі місця, створюються передумови для покращення платіжного балансу країни та рівня освіти, впроваджуються нові засоби поширення інформації, а формування туристичного потенціалу є чинником консолідації українського суспільства. Пріоритети формування та розвитку туристичного потенціалу України лежать у площині надання якісних культурних послуг та консолідації українського суспільства, у тому числі з позиції збереження та розвитку національної ідентичності, культурної спадщини, культурних цінностей та національна пам'яті; підвищенні рівня духовно-національної свідомості та ідентичності українського народу шляхом збереження автентичної матеріальної структури нерухокої культурної спадщини та створення національних культурних атракцій; формування національної інфраструктури даних про об'єкти культурної спадщини та культурні цінності на засадах актуальності, достовірності, повноти, цілісності та доступності відкритих даних; закріплення на законодавчому рівні загальних засад функціонування культурної спадщини на засадах актуальності, достовірності, повноти та цілісності даних; доступності відкритих даних державних інформаційних систем у сфері охорони культурної спадщини, музейної справи та вивезення (тимчасового вивезення); збереження традиційного середовища культури, зокрема шляхом закріплення відповідальності за порушення законодавства, передбачення кри-

мінальної відповідальності за вчинення окремих дій, перерозподілу повноважень із здійснення контролю-наглядової функції у сфері охорони культурної спадщини між органами охорони та утворення Державної інспекції з охорони культурної спадщини, наділеної наглядовими повноваженнями; постійного оновлення переліку пам'ятних місць, пам'ятників природи та архітектури України, які перебувають під охороною держави. Розвиток туризму на рівні державної політики реалізації туристичного потенціалу забезпечується за рахунок його промоції у світі, підвищенні рівня обізнаності цільових аудиторій щодо туристичних можливостей України та споживчих переваг українського національного туристичного продукту, зокрема створення і впровадження офіційного багатомовного порталу про об'єкти культурної спадщини України; розроблення та подання Кабінетові Міністрів України проєкту Державної програми розвитку туризму; проведення міжнародних форумів туризму. Іншими напрямками розвитку туристичного потенціалу на державному рівні є інформаційна політика та безпека, зокрема: популяризація потенціалу України та її бренду на міжнародній арені.

For Ukraine, the tourism industry is one of the most promising, as the development of tourism plays an important role in solving various economic and social problems. For example, tourism creates new jobs, creates preconditions for improving the country's balance of payments and education, introduces new means of disseminating information, and the formation of tourism potential is a factor in consolidating Ukrainian society. Priorities for the formation and development of Ukraine's tourism potential lie in the provision of quality cultural services and consolidation of Ukrainian society, including the preservation and development of national identity, cultural heritage, cultural values and national memory; raising the level of spiritual and national consciousness and identity of the Ukrainian people by preserving the authentic material structure of the immovable cultural heritage and creating national cultural attractions; formation of the national infrastructure of data on cultural heritage sites and cultural values on the basis of relevance, reliability, completeness, integrity and accessibility of open data; consolidation at the legislative level of the general principles of the functioning of cultural heritage on the basis of relevance, reliability, completeness and integrity of data; availability of open data of state information systems in the field of cultural heritage protection, museum affairs and export (temporary export); preservation of the traditional cultural environment, in particular by consolidating liability for violations of the law, criminal liability for certain actions, redistribution of powers to exercise control over the supervisory function in the field of cultural heritage protection and the establishment of the State Inspectorate for Cultural Heritage; — constant updating of the list of monuments, monuments of nature and architecture of Ukraine, which are under state protection. The development of tourism at the level of state policy of tourism potential is ensured by its promotion in the world, raising awareness of target audiences about Ukraine's tourism opportunities and consumer preferences of Ukrainian national tourism product, including the creation and implementation of official multilingual portal on cultural heritage of Ukraine; development and submission to the Cabinet of Ministers of Ukraine of the draft State Program for Tourism Development; holding international tourism forums. Other areas of development of tourism potential at the national level are information policy and security, in particular: promotion of the potential of Ukraine and its brand in the international arena.

Ключові слова: державна політика, пріоритетні напрями, публічне управління, стратегії розвитку, туризм, туристичний потенціал.

Key words: public policy, priority areas, Public Administration, development strategies, tourism, tourism potential.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У період 2011—2021 рр. державна політика України у сфері туризму, реалізовувалася за принципом державно-приватного партнерства з використанням кластерного підходу. Цей механізм застосовувався для підвищення привабливості сфери туризму як об'єкта для приватних інвестицій. На одну гривню бюджетних коштів, які спрямовувалися на створення інженерної та транспортної інфраструктури, припадало приблизно 0,7 грн позабюджетних інвестиційних вкладень, які використовуються для будівництва об'єктів туристської інфраструктури. Механізм комплексного розвитку туризму та відновлення інфраструктури дозволив сформувати центри зростання та регіонального розвитку і забезпечити функціонування міжрегіональних зв'язків у туризмі, активізуючи розвиток малого і середнього бізнесу. Однак мультиплікативний ефект від створення туристично-рекреаційних кластерів важко визначити, у тому

числі через недосконалість статистики туризму, відсутність науково обгрунтованих та апробованих уніфікованих методик розрахунку та оперативного обліку впливу туризму на суміжні галузі економіки та соціальної сфери на регіональному рівні, що визначило актуальність та пріоритетний вектор досліджень.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Туристична сфера є досить специфічною. У науковій літературі є ряд дослідницьких робіт суміжних сфер та процесів. По-перше, для розуміння та уточнення власне предмета дослідження значущими є ключові наукові роботи з питань державної політики як публічної політики. До таких, ключових досліджень відносимо праці Н. Беляєвої, О. Борисенка, Р. Гудими, С. Єльченка, Ю. Красина, С. Перегудова з проблем державної, в тому числі "публічної політики", як політики, що проводить-

ся в інтересах "публіки". По-друге, великий інтерес викликає блок робіт з соціальної політики, у тому числі аналіз гострих проблем у сфері туризму як соціальної сфери, виконаних під керівництвом С. Смирнова, дослідження В. Люблінського, Ю. Слободяника, О. Собкевича з соціальної політики Європи, О. Емельянової, В. Лексіна, Р. Лупак, Д. Прейгера, О. Рудьковського — з питань регіональної соціальної політики тощо.

МЕТА СТАТТІ

Мета дослідження передбачає виявлення нових політичних інститутів у туристичній сфері та визначення їх впливу на розвиток турбізнесу в умовах модернізації державної політики.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Туризм як поняття відображає безліч аспектів. Наразі у науковій літературі не склалося, його єдиного універсального визначення. Багатоплановість цього явища знайшла відображення в суперечливості різних визначень туризму як одного з видів активного відпочинку, великої економічної системи з різноманітними зв'язками, особливого роду міжособистісної діяльності [1] тощо. Одне з перших визначень туризму було дано австрійським економістом Германом фон Шуллердом у 1910 році. Він визначив його як загальну суму дій, в основному економічної суті, які мають відношення до пересування, проживання, в'їзду іноземців всередині і за межами певної держави, міста або регіону. Хунцикер і Крапф у 1942 р. визначили туризм, як сукупність відносин і подій, які виникають під час приїзду і перебування іноземців, за умови, що проживання не передбачає отримання громадянства і не пов'язане з діяльністю, спрямованою на отримання прибутку [2]. У 1976 р. англійське товариство з туризму дало таке визначення: "Туризм — це тимчасове, короткострокове пересування людей до мети, віддаленої від місць їх звичайного проживання і роботи, а також їх діяльність під час проживання в місцях призначення" [3]. У Гаазькій декларації з туризму (1989) туризм визначається як вид діяльності, який має найважливіше значення для життя людей сучасних суспільств, перетворюючись на важливий формат використання вільного часу, реалізації міжособистісних зв'язків, між культурних, економічних та політичних контактів [4]. Особливий інтерес для нашого дослідження представляє визначення, яке було сформульовано у манільській декларації зі світового туризму, прийнятої Всесвітньою конференцією з туризму, що проходила у Манілі в 1980 р. Туризм розуміється як діяльність, яка має важливе значення у житті народів в силу безпосереднього впливу на соціальну, культурну, освітню та економічну галузі життя держав і їх Міжнародні відносини. Там також йдеться про те, що економічна рентабельність туризму як критерію ефективності державного управління та важелю активізації суспільних процесів держави та цього виду діяльності [5].

Підводячи підсумок аналізу вже існуючих підходів до визначення поняття "туризм" або туристична галузь пропонуємо авторське його бачення. Ми будемо розглядати туризм / туристичну галузь як галузь економіки, яка впливає на соціальний, економічний, культурний розвиток суспільства і внаслідок цього вимагає здійс-

нення державної політики і в свою чергу впливає на неї. Туризм у нашому дослідженні — це один з важливих напрямків соціально-економічної політики держави. Центральним органом управління у сфері туризму є Державне агентство розвитку туризму. Наразі розроблено Стратегію розвитку туризму та курортів до 2026 року, яка затверджена Кабінетом Міністрів України 16.03.2017 р. (№ 168-р). Стратегія розглядає державну політику у сфері туризму як складову частину соціально-економічної та культурної політики України, визначає ставлення держави до туризму, цілі, напрями, форми діяльності органів державної влади і регіонів у сфері туристської діяльності, а також відносини, які виникають під час реалізації прав громадян на відпочинок, свободу пересування та інших прав під час здійсненні подорожей. Основні суб'єкти, які визначають формування туристичного потенціалу України наведено на рисунку 1.

Серед пріоритетних функцій держави у сфері туризму ми виділяємо такі: виконавчу (забезпечення дотримання визначених нормативів у відносинах між суб'єктами та об'єктами туристичної діяльності на основі на владних повноваженнях у вигляді заходів дозволу, заборони, примусу); контролюючу, що здійснюється уповноваженими державними органами та суб'єктами туристичної діяльності з метою захисту прав та інтересів учасників. Законом України "Про туризм" (ст. 6) регулюються механізми реалізації державної політики: визначення і впровадження основних і пріоритетних напрямів державної політики у сфері туризму; визначення єдиної методики класифікації та оцінки туристичних ресурсів в Україні, їх використання та охорони; забезпечення бюджетним фінансуванням програм з розвитку туризму; визначення засад безпеки у туризмі; нормативно-правове відносин у сфері туризму (готельного, туристичного, екскурсійного та інших видів обслуговування); визначення стандартів, сертифікація туристичних послуг, ліцензування в туристичній сфері; видача дозволів на право здійснення туристичного супроводу та встановлення кваліфікаційних вимог до посад фахівців, яким видається дозвіл; встановлення системи статистичного обліку та звітності у сфері туристичного та курортно-рекреаційного комплексів; організація та здійснення державного контролю за дотриманням законодавства у галузі туризму; визначення пріоритетних напрямів та координація наукових досліджень, підготовка фахівців у галузі туризму; участь у розробці та реалізації програм з розвитку міжнародного туризму [6].

Державна політика у сфері туризму (державну політику розглядаємо у широкому сенсі — як цілеспрямовану діяльність органів державної влади щодо вирішення суспільних проблем, досягнення пріоритетних цілей розвитку суспільства чи окремих його сфер) є засобом, який дозволяє державі досягти певних цілей у певній галузі, використовуючи адміністративні, економічні та правові, методи впливу, спираючись на ресурси, які є в її розпорядженні. Існує кілька теоретичних підходів до вивчення державної політики. Основні з цих підходів представлені наступними концепціями: 1) інституціоналізм (розглядає державну політику як наслідок практичних аспектів впливу державних інститутів — президента, парламенту, уряду, бюрократії, судових органів

Рис. 1. Суб'єкти формування туристичного потенціалу України

Джерело: сформовано авторами.

тощо, які використовують певні адміністративні процедури); 2) політична концепція (яка представляє державну політику як наслідок політичної діяльності з фіксованими щаблями та етапами, визначення проблем, постановка цілей, формування політики, легітимація, виконання, оцінка і моніторинг в процесі вирішення суспільних проблем). У нашому дослідженні ми будемо спиратися на обидва підходи: розглядати державну політику в сфері туризму як постійний політичний процес з акцентом на цілях, змісті дій, характеристиках учасників і досягнуті результати, одночасно виявляючи і аналізуючи інститути, які існують і знову створюються в умовах сучасних політичних та соціально-економічних перетворень.

Наразі в Україні настав час політологічного осмислення розвитку туристичної сфери і турбізнесу як об'єкта і суб'єкта політичного процесу і як економічного фактора, як визначає стан розвитку національної та регіональної економіки і визначає вибір відповідних управлінських рішень. У такій якості турбізнес не лише формує політичні способи, методи і засоби розвитку туризму в країні, а й сприяє (хоча і непрямим чином) вирішенню деяких політичних і економічних завдань та функцій держави. Необхідність такого переосмислення обумовлена тим, що вона наразі характеризується потребою пошуку стабілізації економічного і соціального розвитку суспільства, а також формування політичних можливостей участі різних суб'єктів соціальної дії у політичному процесі, турбізнес починає працювати на зміну інституційної структури. У сфері туризму в останнє десятиліття відбуваються істотні зміни, які відображають серйозні процеси соціально-економічних і політичних перетворень. Туризм став привабливою галуззю для підприємництва. Туристичний бізнес в Україні знаходиться на стадії структурної перебудови, інституційного становлення, формування внутрішньогалузевих,

міжгалузевих, міжрегіональних і зовнішньоекономічних зв'язків. Удосконалюється туристична інфраструктура, формується відповідний сегмент ринку праці, створюється нова система державного регулювання туристичної діяльності. Виникають нові підходи до формування державної політики у сфері туризму, сам його розвиток поступово стає пріоритетним національним завданням. Туризм наразі може стати найдинамічнішою сферою економіки і обумовити розвиток і інших сфер — транспорту, зв'язку, сфери послуг тощо. Крім того, розвиток туризму — це величезний ринок нових робочих місць, причина формування нових інституційних структур, прийняття важливих законів, розробки і реалізація нових національних

проектів. Це підкреслює не лише значимість розвитку туристичної галузі для України, але і значущість формування активної державної політики у цій сфері. Туризм включений до переліку основних напрямків структурної перебудови економіки. У ст. 45 Конституції України зазначено, що кожна людина, яка працює, має право на відпочинок. Управління туристичною галуззю на державному рівні має важливе значення не тільки у плані економічного розвитку України, а й є необхідним для її розвитку, адже, туризм як окрема галузь державної економіки потребує владного впливу та контролю з боку органів державної влади всіх рівнів: державному, регіональному та місцевому, а також постійних досліджень з огляду на сучасні події на світовому та національному ринках туристичних послуг [7]. Окрім того, державне управління туристичною сферою є найбільш важливим для безпеки внутрішніх та іноземних туристів, а також працівників туристичної галузі, які надають їм екскурсійно-туристичні послуги, послуги з розміщення, харчування, перевезення та інші.

Наразі зберігається ряд проблем, які стримують реалізацію туристичного потенціалу України. Це, головним чином, відставання темпів модернізації транспортної та інженерної інфраструктури окремих регіонів від темпів зростання туристського інтересу до територій з боку потенційних споживачів. Так, попри значний обсяг незавантаженого номерного фонду колективних засобів розміщення — середньорічний рівень завантаження становить 35%. Негативна ситуація посилюється як криво вираженою сезонністю попиту; знижена туристська активність громадян, у тому числі через низьку цінову доступність і транспортних обмежень, особливо на віддалених територіях, а останні два роки — внаслідок карантинних заходів [8]. За усередненими показниками лише 45% жителів країни в останні 5 років відпочивали у регіоні, відмінному від регіону проживання; низь-

ка впізнаваність туристських брендів, а також недосконалість опрацювання бренд-платформ, у більшості випадків, це позначається як проблема присутності України на зарубіжних туристських ринках [9], однак, на нашу думку, це проблема значуща і для внутрішнього туризму; недостатність достовірної інформації про можливості придбання того чи іншого елемента туристського продукту в режимі самостійного формування туру по регіонах країни (наприклад, національний туристичний портал знаходиться на стадії формування і містить об'ємний вміст туристським об'єктам

з можливістю точкового побудови маршруту прямування, але не надає можливості покупки квитків, запису на екскурсії, не висвітлює особливості громадського транспорту, транспортної доступності в цілому тощо. Таким чином, бачимо низьку розвиненість сервісного супроводу турпродукту, в тому числі на стадії прийняття рішення про його придбання); невідповідність рівня якості, туристських послуг, очікуванням споживачів через недостатню кваліфікацію та професійну адаптацію персоналу об'єктів туристської інфраструктури.

Вищепозначені проблеми, доповнюються також диспропорціями у напрямках масових туристських потоків, що призводить, в одному випадку, до надмірного навантаження на туристську і забезпечує інфраструктуру територій з історично сформованою туристською атрактивністю, а в іншому — до проблем динамічного розвитку молодих дестинацій. Кількісний підхід до ранжування регіонів за рівнем розвитку сфери туризму станом на кінець 2021 р. дозволяє говорити виходячи з наступних значень офіційних статистичних показників: а) чисельність громадян країни, розміщених у спільних місцях розміщення — 16,49 млн осіб, що більше значення за аналогічний період попереднього року на 11,72%; б) чисельність іноземних громадян, розміщених у спільних засобах розміщення — 2,72 млн осіб, що більше значення за аналогічний період попереднього року на 6,39%; в) обсяг платних послуг готелів та аналогічних послуг з надання тимчасового житла — 61,36 млрд грн, що менше значення за аналогічний період докризового року на 8,52% [8].

На нашу думку, внутрішній туризм України не був готовий до пандемії COVID-19, зокрема до збільшення туристичного попиту громадян України на українські туристичні продукти. Саме тому виникла ситуація, коли з'явилась можливість часткової переорієнтації туристичних агентств на внутрішні тури Україною замість закордонних турів. Дослідження діяльності вказаних вище органів державної влади України в туристичній галузі засвідчило необхідність співпраці між ними для успішного формування та реалізації туристичного потенціалу України як чинника консолідації суспільства, а також підтримки туристичної сфери України в умовах світової пандемії COVID-19 та інших сучасних викликів (диджиталізація, глобалізація, євроінтеграційні процеси, збройний конфлікт). За даними ЮНВТО, у 2019 р. Україна мала 25 млн в'їзних туристів і входила до 10 країн Європи за показником відвідуваності. У таблиці 1 наведено туристичні відвідування регіонів України до пандемії COVID-19 за результатами опитування 10 найбільших

Таблиця 1. Популярність регіонів України для відпочинку, %

Регіон	%	Регіон	%	Регіон	%
Одеська	17,4	Полтавська	3,7	Черкаська	1,3
Закарпатська	11,8	Дніпропетровська	3,6	Київ	1,1
Запорізька	7,7	Чернігівська	3,2	Чернівецька	1,1
Київська	7,7	Миколаївська	3,2	Рівненська	1,1
Івано-Франківська	7,4	Вінницька	2,9	Тернопільська	1,1
Львівська	6,7	Волинська	2,1	Кіровоградська	0,8
Дніпропетровська	6,6	Донецька	2,1	Луганська	0,5
Херсонська	6,4	Житомирська	1,6	Важко відповісти	3,2
Черкаська	5,9	Хмельницька	1,6	Не хочу відповідати	0,5
Харківська	4,4	Сумська	1,3	Львівська	8,0

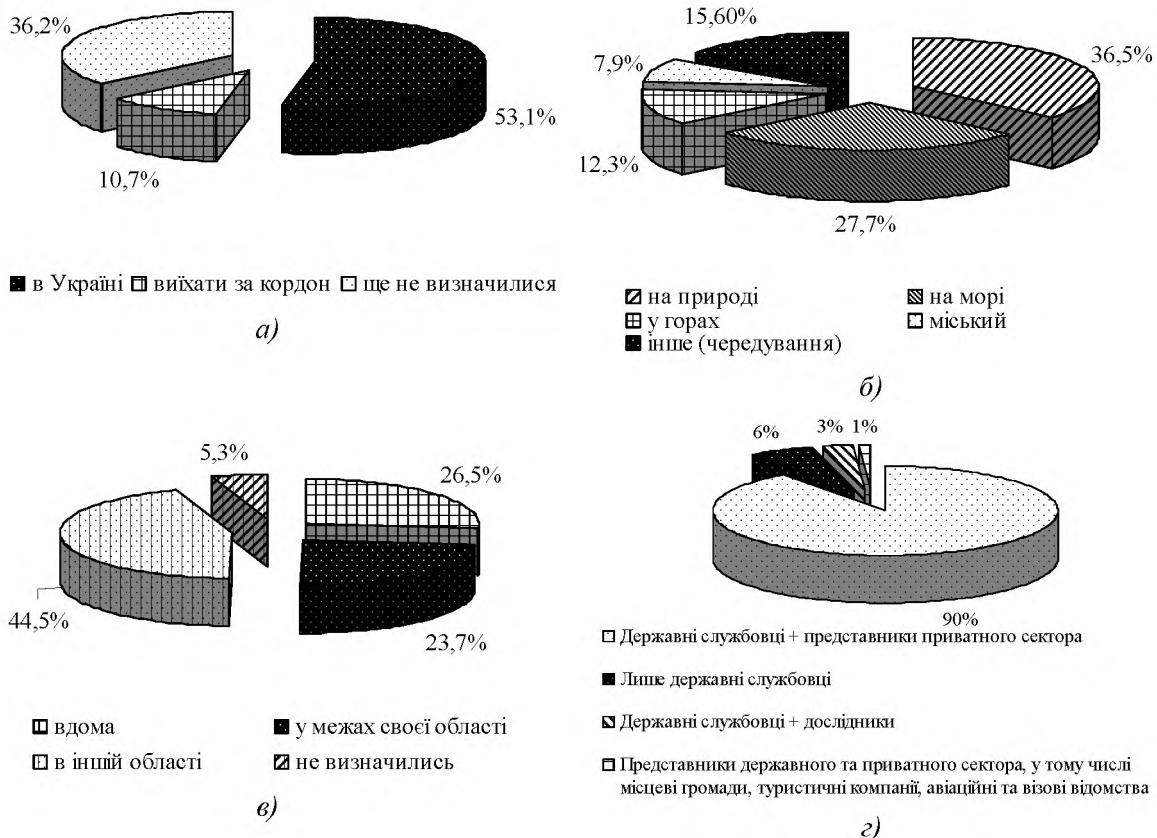
Джерело: сформовано авторами.

туроператорів.

За оцінками постачальників послуг наразі найбільшим попитом користується внутрішній туризм, який поєднує у собі відпочинок на природі (рис. 2). Слід зазначити те що, кожен регіон України має свої унікальні туристичні локації. До кожного регіону можна скласти безліч цікавих туристичних маршрутів. Однак реальні показники відвідуваності, зібрані суми туристичного збору, витрати на розвиток туристичної інфраструктури та промоцію дозволяють визначити регіони-лідери. Лідерами внутрішнього туризму України є "ТОП-7 туристичних напрямків України у 2019 р." (до пандемії COVID-19): Львівська область — лідер екскурсійного туризму; Одеська область — лідер пляжного туризму; Закарпатська область — лідер гастрономічного туризму; Івано-Франківська область — лідер активного відпочинку; Херсонська область — край заповідної природи; Запорізька область — лідер сімейного відпочинку; Тернопільська область — лідер замкового туризму. Найпопулярнішим приморським курортом є Затока, природним заповідником — Асканія Нова, міський маршрут — Києво-Печерська Лавра, Старе місто Львова.

Подолання негативних тенденцій розвитку туристичного потенціалу є процесом тривалим та складним. Основними причинами неефективної реалізації наявного унікального потенціалу України та наявності негативних явищ в туристичній сфері є відсутність цілісної та комплексної системи управління за використанням туристичного потенціалу країни; низький рівень усвідомлення громадянами ролі туристичного потенціалу для консолідації суспільства і значення для соціально-економічного розвитку держави; відсутність сприятливих умов для розвитку індустрії туризму, у тому числі інвестицій у сфері туризму.

Для прискорення розвитку туристичної галузі, необхідно впровадити такі заходи: 1) залучення коштів до туристичного ринку. У країні гостро постає проблема залучення інвестицій: державних, приватних (внутрішніх), або іноземних (зовнішніх). Для туристів з Європи, США українські ландшафтні, природні заповідники є привабливими в поєднанні з пам'ятками архітектури і культурної спадщини; 2) створення актуального туристичного іміджу України та його покращення; 3) розвиток туристичної інфраструктури; 4) реконструювання: а) готелів; б) туристичних баз; в) комплексів; г) мотелів; 5) покращення сервісного обслуговування шляхом навчання персоналу тощо. Наразі серед заходів стимулювання туристичного бізнесу як в Україні, так і світі і, зокрема Європейському Союзу лідируючим є стимулюван-

Примітка: а) де респонденти планують провести відпустку; б) найпопулярніший вид відпочинку; в) планують відпочити наступного разу; г) зацікавлені сторони у забезпеченні планових заходів щодо розвитку туризму.

Рис. 2. Відповіді на питання щодо планів проведення відпочинку, %

ня інвестиційної активності та фінансування грантів відповідних проєктів (рис. 3). На нашу думку, серед найперспективніших напрямів туристичної діяльності є розвиток сільського, зеленого, гастрономічного та історико-культурного видів туризму і, відповідно, створених на їх базі туристичних продуктів. Щодо сільського туризму (часто можна побачити назву "сільський зелений туризм"), то насамперед потрібно констатувати, що він користується особливим попитом серед українських громадян [10], які проживають у містах і хочуть провести свій відпочинок у сільській місцевості.

Поширення пандемії COVID-19 "сприяло" тим обставинам, що велика кількість громадян України знайшла можливість поїхати на відпочинок у сільську місцевість під час карантинних заходів та періоду локдауна (рис. 4). При цьому туристи користувались послугами розміщення в агросадибах або мали власні помешкання у селах, чи відвідували рідних та знайомих, які проживають у сільській місцевості.

Доцільно звернути увагу на сучасний досвід та наукові дослідження, які засвідчують, що прискорений розвиток сільського туризму може відіграти роль каталізатора туристичної галузі України, зокрема розвитку сільського туризму в Україні сприяють такі фактори: 1) різноманітні природні та історико-культурні туристичні ресурси в сільських місцевостях України; 2) відносно екологічна незабрудненість сільських місцевостей порівняно з містами України; 3) наявність вільних трудових ресурсів для обслуговування туристів; 4) наявність широкого спектру додаткових туристично-екскурсійних послуг щодо майстер-класів, наприклад, з ви-

готовлення туристичних сувенірів, лозоплетіння (столиця українського лозоплетіння — село Іза Хустського району Закарпатської області), проходження туристичних маршрутів різної складності по гірським масивам, катання на конях тощо.

Водночас констатуємо, що чим вище прихильність темі збоку туриста (бажання побачити і випробувати характеристики об'єкта інтересу у всіх деталях), тим менше розмір ринку. На протилежних позиціях знаходиться невелика група людей з глибокою зацікавленістю темою, якій протилежною є спектр масового ринку, що має невелику зацікавленість у туризмі за спеціальними інтересами, або не має інтересу зовсім. Таким чином існуючий діапазон пропонованих турів призначений для двох великих сегментів ринку: 1) особи з глибоким інтересом і прихильністю жорсткому пригодницькому туризму, 2) особи, зацікавлені у історичних та культурних об'єктах.

Викликом для України є реалізація потенціалу центральної частини попиту за допомогою 1) поліпшення продуктів; 2) створення позитивного сприйняття та формування іміджу; 3) підвищення доступності та якості об'єктів і сервісу. Однак цих цілей необхідно досягати без негативного впливу на екологічне і культурну спадщину об'єктів, які залучають відвідувачів. На нашу думку, туристичні маршрути до національних парків, комбіновані з іншими видами туризму (науковий, історичний та ін.) змогли б вирішувати проблему, визначену ЄБРР у "Дорожній карті конкурентоспроможного розвитку сфери туризму в Україні", як "дефіцит різноманітних туристичних продуктів, які могли б підвищити попит іноземних відвідувачів для активації туристичного

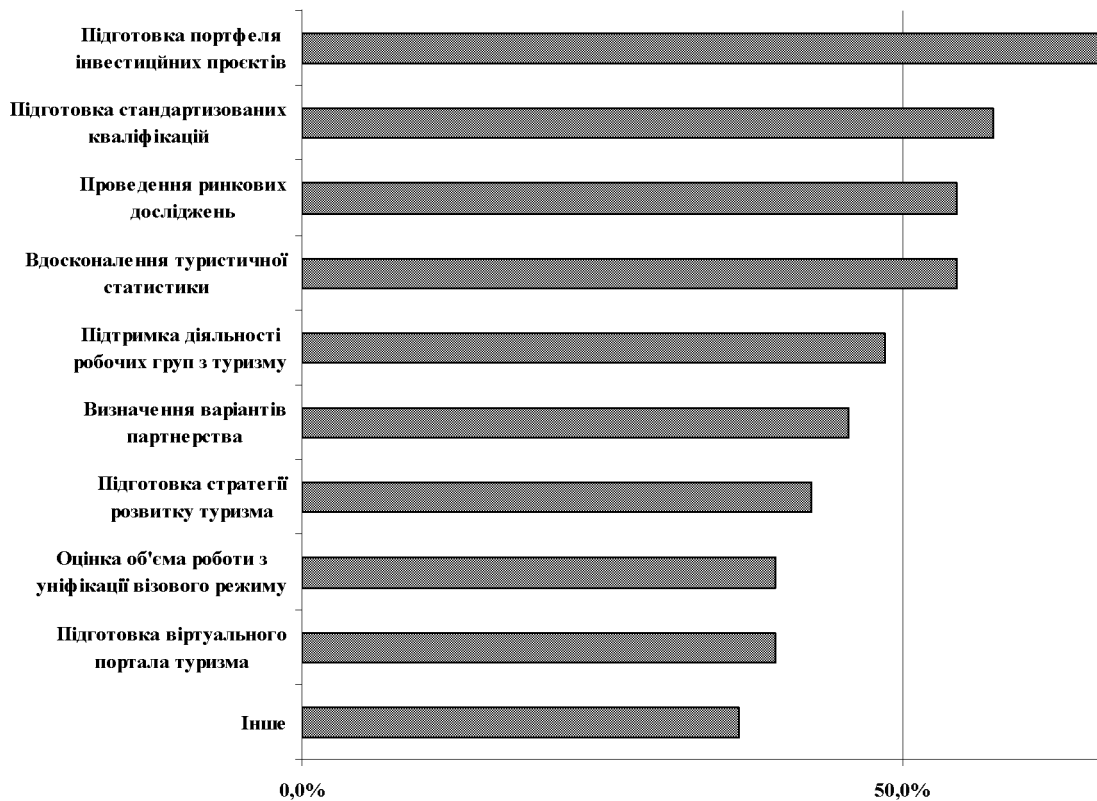

Рис. 3. Напрями грантової підтримки відповідно до пріоритетів країни, %

потенціалу всієї країни, підвищення середньої суми витрат за день перебування та забезпечити бізнес протягом року". Окрім того, сприяння розвитку сільського туризму в Україні на державному рівні відзначено у Постанові КМУ "Про затвердження Національної економічної стратегії... до 2030 року" від 03.03.2021 р. № 179. Вважаємо, що для формування туристичного потенціалу України як чинника консолідації суспільства переваги сільського виду туризму можна спостерігати у таких напрямках: покращення благоустрою сільських територій, зокрема транспортної доступності до туристичних об'єктів; турбота про екологічно чисте довкілля; отримання додаткових коштів до місцевих бюджетів; представлення елементів національної культури у виготовленні різного роду народних промислів тощо за участю відповідних органів державної влади, місцевого самоврядування, бізнесу та мешканців територіальних громад (табл. 2). Окрім того, під час туристичних подорожей туристи з різних областей України та місцеві жителі, які надають туристичні послуги відбувається процес комунікації та консолідації українського суспільства, взаємобагачення національної свідомості як споживачів туристичних послуг, так і надавачів туристичних послуг.

На нашу думку, консолідаційний вплив на суспільство сільського виду туризму можна спостерігати на всіх 3 рівнях: державному, регіональному та місцевому, адже сільський туризм здійснює позитивний вплив і на туристів, і сільських мешканців, сільських громад, регіони і Україну загалом, а також ініціює розвиток інших економічних сфер. Як відомо, селянство виступає носієм української національної ідентичності, культури і свідомості. За допомогою цього виду туризму туристи мають можливість ознайомитись з українською національною культурою, місцевими народними звичая-

ми, промислами, пам'ятками історико-культурної спадщини, придбати продукцію сільських мешканців, тому сільський туризм особливо потребує підтримки державного управління. Наразі центрами сільського зеленого туризму в Україні лишаються Івано-Франківська та Волинська області.

Щодо іншого пріоритетного напрямку розвитку туристичного потенціалу України, а саме гастрономічного туризму, то вважаємо, що необхідно шукати створювати нормативно-правову базу для його забезпечення. Державна підтримка гастрономічного туризму повинна полягати у створенні сприятливих умов для забезпеченні якості послуг, діяльності підприємців та безпеки продукції, що виготовляється, формування відповідного інституційного середовища для розвитку цього пріоритетного напрямку розвитку туристичного потенціалу Ук-

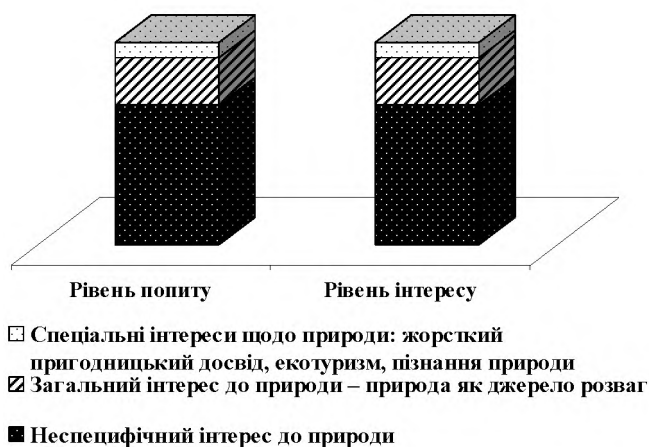

Рис. 4. Модель попиту на природний туризм

Джерело: сформовано авторами.

раїни як чинника консолідації суспільства. Для просування гастрономічного туризму потрібно провести такі заходи: 1) створити гастрономічний календар подій в Україні; 2) заснувати маркування "Домашня кухня", "Екологічна кухня", "Закарпатська кухня" та кухні інших областей України; 3) створити інтерактивну карту підприємств харчування, що представляють інтерес для гастрономічного туризму та рекомендовані для відвідування туристами, де гарантовано страви готуються з

сировини місцевого виробництва, а якість страв та обслуговування варті уваги туристів; 1) створити офіційні сайти таких підприємств, акцентуючи на перевагах та особливостях гастрономічного туризму України та кожної області зокрема; 2) інтегрувати кулінарні школи до туристичного простору України. Запропоновані заходи можуть позитивно позначитись на просуванні гастрономічного туризму в Україні, адже дозволять досягти поставленої мети щодо розвитку туристичного потенціалу

Таблиця 2. Проект заходів з активізації туристичного потенціалу України

Вид заходів / Найменування заходів
<i>I. Вдосконалення нормативно-правового регулювання у сфері туризму</i>
Розробка та внесення до Кабінету Міністрів проєкту постанови Президента «Про додаткові заходи по забезпеченню безпеки туризму», який передбачає створення спеціалізованих підрозділів органів внутрішніх справ із забезпечення безпеки туризму у регіонах, які мають найвищий туристичний потенціал, оснащення їх сучасними технічними та транспортними засобами
Удосконалення ведення статистики у сфері туризму за методологією ЮНВТО, яке передбачає у тому числі: забезпечення відкритості статистичних даних у сфері туризму, розміщення на офіційних веб-сайтах ЮНВТО, Державного агентства розвитку туризму та Державного комітету статистики; ведення основних туристичних показників по регіонах країни
Удосконалення державних стандартів на надання готельних та туристичних послуг з урахуванням тенденцій розвитку туризму зарубіжних країн та національних особливостей
Інвентаризація туристичних ресурсів та об'єктів (архітектурних, природних тощо) у розрізі регіонів з визначенням їх станом по категорії «задовільно», «вимагає реставрації (ремонт, реконструкції)», «аварійне (закінутий) стан»
Розробка типових правил надання готельних послуг з урахуванням міжнародної практики
<i>II. Розвиток туристської та супутньої інфраструктури в регіонах</i>
Створення у кожному регіоні не менш 50 сучасних санітарно-гігієнічних вузлів у місцях скупчення туристів та туристських маршрутах на умовах державно-приватного партнерства
Створення інфоюнітів у центральних частинах кожного регіону, туристичних маршрутів, популярних об'єктів серед туристів.
Розробка і реалізація програми розвитку туристичної інфраструктури, у тому числі із залученням технічного сприяння та фінансових засобів міжнародних організацій, що передбачає: покращення стану автомобільних доріг, які забезпечують зв'язок об'єктів туристичного показу, а також створення об'єктів дорожньої та придорожньої інфраструктури, у тому числі санітарно-гігієнічних вузлів з розрахунок на кожні 50 км, кемпінгів, мотелів тощо; удосконалення транспортної логістики, у тому числі створення оптимальної мережі транспортних маршрутів з культурними об'єктами та пам'ятками; покращення стану об'єктів культурної спадщини, формування необхідної інфраструктури навколо цих об'єктів для туристів; розробку ефективного механізму маркетингу та брендування
Розробка та затвердження Генеральної схеми розміщення об'єктів інфраструктури туризму у кожному регіоні для створення сучасного туристичного комплексу, задоволення потреб відвідувачів та мешканців у туристичних послугах
Створення у міжнародних аеропортах та на залізничних вокзалах країни спеціальних місць для здійснення релігійних молитов та омивання
Реалізація заходів зі створення необхідних умов (впровадження «безбар'єрного середовища») для комфортного пересування людей з обмеженими фізичними можливостями на об'єктах культурної спадщини, туристичної інфраструктури
Налагодження міжміського автобусного сполучення за затвердженням графіком, у тому числі із залученням підприємства по туристичних маршрутах
Розробка і внесення Кабінетом Міністрів Концепції розвитку транспортної комунікації, яка передбачає збільшення кількості авіа-, залізничних та автобусних рейсів зі зручним поєднанням між різними видами та маршрутами транспорту
Проведення аналізу нинішнього стану спортивного туризму в країні, розробка та внесення до Кабінету Міністрів Плану заходів щодо затвердження стратегії подальшого розвитку спортивного туризму
Організація охоронних зон державних заповідників з визначенням ділянок для здійснення екологічного туризму, а також проведення зонування національних природних парків з виділенням наступних зон: заповідної зони – зони посиленого режиму, не призначеної для здійснення будь-якої господарської діяльності, у тому числі рекреаційної діяльності; рекреаційної зони – зони для тривалого і короткочасного відпочинку, призначеної для пізнавального туризму та екскурсій зі створенням необхідних умов для відвідування туристами; курортної зони – зони для санаторно-оздоровчого призначення; зони господарського та іншого використання
Розробка і реалізація заходів, спрямованих на розвиток рекреаційного туризму навколо озер Синевір, Швацьких тощо за підсумками інвентаризації території і об'єктів, привабливих для розвитку туризму
Будівництво сучасних багатоповерхових стоянок, а також удосконалення транспортної логістики біля міжнародного аеропортів
Організація та проведення міжнародного гастрономічного фестивалю
Організація і проведення спортивного авторалі по екстремальному маршруту за участю місцевих і зарубіжних авто- і мотоспортивних федерацій
Розробка пропозицій щодо розвитку агротуризму, яка включає: залучення до туристичного обігу (бізнес) фермерських господарств, жителів сільської місцевості (переважно з важко доступних, гірських місцевостей); будівництво житлових комплексів за типовими проєктами (в традиційній архітектурі) для фермерів, які мають намір і можливості приймати туристів у межах сільського та етнографічного туризму (традиційний побут, ремесла, кулінарія тощо); створення на території фермерських господарств модельних об'єднань у формі агро-етносід, включених у єдину структуру (сільський туристський кластер), шляхом розширення і диверсифікації їх діяльності та організації дегустацій сільськогосподарської продукції, у тому числі сухофруктів, солодощів, продуктів ремісництва тощо
Розвиток шопінг-туризму шляхом здійснення таких заходів: розробка та внесення до Кабінету Міністрів проєкту Закону «Про внесення змін до Митного кодексу», що передбачає організацію діяльності магазинів безмитної торгівлі («Duty Free») в історичних містах і адміністративних центрах областей; стимулювання створення торгово-розважальних комплексів з організацією у них торгівлі брендовим одягом, косметикою та аксесуарами
Розробка плану заходів з розвитку MICE туризму, що передбачає в тому числі: складання програми проведення заходів міжнародного та місцевого значення з урахуванням фактора сезонності в туризмі під час визначення дати проведення; формування переліку приміщень, готелів, виходячи з доцільності проведення у них "MICE"-заходів

Вид заходів / Найменування заходів
<i>III. Розвиток внутрішнього туризму, що забезпечує стимулювання активності населення і суб'єктів туристської діяльності</i>
Створення Спільної робочої групи в регіонах з числа фахівців податкових, митних органів та Міністерство культури та інформаційної політики, Державного агентства розвитку туризму та доведення до суб'єктів підприємництва інформації про надані пільги та преференції у сфері туризму
Створення циклу телепередач за участю місцевих і зарубіжних діячів культури і мистецтва, що висвітлюють багатий культурно-історичний і туристський потенціал регіонів
Встановлення туристсько-інформаційних показників за єдиною формою на основних об'єктах туристського показу і дорогах, які ведуть до туристичних об'єктів для вільної орієнтації туристів
Організація і проведення конкурсів з визначення кращого туроператора, роботодавця, засобу масової інформації та блогера, що сприяє розвитку внутрішнього туризму, а також мандрівників країною
Здійснення активного просування національного туристського бренду України за кордоном, у тому числі організація випусків передач, що пропагують туристичну привабливість країни на популярних зарубіжних телеканалах, в журналах та інших засобах масової інформації
Розробка: єдиного національного туристського бренду України, а також базуються на ньому туристських брендів регіонів шляхом проведення конкурсу; стратегії просування туристського бренду «Україна» на зовнішніх ринках і затвердження програм маркетингових робіт з просування туристського бренду регіонів для кожної країни; плану заходів щодо співпраці з іноземними компаніями та агентствами з формування позитивного іміджу України та просування туристського потенціалу за кордоном
<i>IV. Просування національного туристського продукту на внутрішньому і зовнішньому ринках</i>
Розробка та видання туристських карт України і регіонів, а також розміщення електронної версії туристської карти на туристських порталах і розробка мобільного додатку для різних платформ, що працює в тому числі без доступу в інтернет
Організація випуску на регулярній основі альманаху про Україну з різною туристською тематикою, кожен номер якого у тому числі присвячується окремому регіону країни з описом особливостей і культури його жителів
Створення 3D-моделей пам'яток у популярних туристичних місцях для розміщення в популярних інтернет-ресурсах
Спрощення отримання дозволу на ввезення і використання безпілотних літальних апаратів засобами масової інформації, зарубіжними творчими групами на території республіки для підготовки фото- і відеоматеріалів про історію та туристичний потенціал країни
Опрацювання питання впровадження системи єдиної туристичної візи для туристів, які подорожують в країнах-партнерах
Опрацювання питання впровадження програми «Україна – мій другий дім», яка дає іноземним громадянам можливість отримання візи на тривалій термін
<i>V. Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів у сфері туризму</i>
Розробка проекту нормативно-правового акта, який передбачає: визначення правового статусу гідів, інструктора-провідника, визнання їх діяльності в якості професії і порядок обчислення їх трудового стажу; перегляд класифікатора основних посад службовців і професій робітників у частині вимоги до освіти з наданням права заняття цією діяльністю із середньо-спеціальною освітою; організацію проведення онлайн-тестування для видачі кваліфікаційного сертифіката гідом, екскурсоводам-провідникам та працівникам суб'єктів сфери туризму; розширення переліку спеціальностей для підготовки кадрів у сфері туристських послуг, удосконалення навчальних планів системи вищої та середньої спеціальної освіти з підготовки кадрів; присвоєння кваліфікаційної категорії гідом і вдосконалення системи підвищення кваліфікації гідів
Впровадження міжнародної системи сертифікації якості туристичної освіти по системі « <i>Ted Qual</i> » (<i>Tourism Education Quality</i>) ЮНВТО в освітніх закладах

Джерело: сформовано авторами.

лу України як чинника консолідації суспільства, а також збільшать туристичний потік до осередків гастрономічного туризму.

Гастрономічний туризм як в комплексі з іншими видами туризму, так і окремо дає змогу не тільки підвищити інтерес до гастрономії, але й підтримувати його в тривалій перспективі, забезпечуючи стійкий додатковий приплив туристів, який буде сприяти формуванню нового, гастрономічного руху у суспільстві. Також використання особливостей та різновидів гастрономічного туризму робить міста України не тільки популярними, але й конкурентноздатними на ринку туристичних послуг. Це можна пояснити тим фактом, що коли особливості української кухні інших областей будуть відомими українцям із інших областей, то з'явиться додаткова можливість популяризувати інші області і збільшиться туристичний потік гостротуристів і, відповідно, збільшаться обсяги прибутків від туристичної галузі. Тобто відомі в Україні полтавські галушки (і проведення майстер-класів з приготування галушок та єдиний в Україні пам'ятник галушці з 2006 р.) є одним із інструментів популяризації туристичного потенціалу України як чинника консолідації українського суспільства та методом туристичного іміджу областей. На сучасному

етапі визнаним лідером в Україні щодо розвитку гастрономічного туризму є Закарпатська область, у кожному районі якої туристи можуть обрати оригінальні страви на будь-який смак, помітивши при цьому певні особливості закарпатської кухні, що пов'язані з якої представленням у ній великої кількості різноманітних страв етнічних меншин, які проживають у тому чи іншому районі Закарпаття. На нашу думку, важливим вектором розвитку сільського та гастрономічного туризму було б розроблення та затвердження регіональних програм розвитку сільського та гастрономічного видів туризму та загальнодержавної Програми розвитку сільського та гастрономічного видів туризму в Україні.

Наступним пріоритетним напрямом розвитку туристичного потенціалу України, який користується особливою популярністю у внутрішніх туристів, нами визначено історико-культурний туризм. Роль історико-культурного туризму важко переоцінити, адже він сприяє збереженню національної культури, автентичності (наприклад, дерев'яні церкви Закарпаття, які збудовані без жодного гвіздка та віднесені до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО), національної ідентичності, національних цінностей українців тощо. Зокрема доцільно звернути увагу на етнографічні ресурси України. Етно-

графічні ресурси України — це традиційна складова історико-культурного потенціалу. До етнографічних ресурсів ми віднесли ресурсів, які об'єднують елементи національного колориту та неповторної самобутності. До таких ресурсів відносять: традиції, обряди, свята, народні промисли, традиційні житла, одяг, танці тощо. Зокрема, особливу популярність здобула українська вишивка, за специфічними елементами якої можна визначити належність до тієї чи іншої області України, а також інтерес у туристів, як внутрішніх, так і в'їзних, викликають майстер-класи по виготовленню кераміки та ін. Це все сприяє збереженню української національної культури в умовах глобалізації.

Пріоритетні напрями розвитку державної політики у сфері туризму обумовлені наступними завданнями державної політики у сфері туризму: а) формувати сприятливі умови, які забезпечують раціональне використання вільного часу, доступність туристичних послуг для всього населення країни; б) розвивати туристичну індустрію і туризм за рахунок забезпечення зростання доходів населення, створення робочих місць, підвищення якості і рівня життя громадян, що живуть у місцях перебування туристів; в) раціонально використовувати туристські ресурси, включаючи фінанси, які надходять від використання цих ресурсів для їх підтримки, розвитку та охорони; г) охороняти навколишнє середовище, запобігаючи негативному впливу на нього; д) формувати умови для здійснення діяльності, покликаних виховувати, навчати і оздоровлювати громадян; е) формувати свідомість населення, що виражається в гостинності щодо туристів, які приїжджають з інших країн; ж) лібералізувати обмін товарами, послугами, роботами в сфері туризму згідно з міжнародними угодами і договорами з урахуванням інтересів населення і туристської індустрії країни; з) протидіяти використанню туризму з метою експлуатації населення, у тому числі неповнолітнього; і) розвивати міжнародні контакти в сфері туристської діяльності. Як наслідок, пріоритетними напрямками державної політики у сфері туризму виступають підтримка та розвиток: 1) в'їзного, внутрішнього і соціального туризму; 2) підприємництва у сфері туризму і суміжних сферах.

Сам розвиток туристичної сфери диктує виникнення нових форм взаємодії різних соціальних акторів між державою і турбізнесу з усіма рівнями влади, які стають стійкими політичними, практиками і каналами взаємного впливу. Виникають нові, неформальні типи організацій — громадські об'єднання туристичних компаній, які є інноваційними інститутами, що свідчить про зростання самоорганізації турбізнесу для досягнення його цілей. До подальших сфер підтримки розвитку туризму на національному рівні можна віднести такі: 1) надання підтримки існуючим маршрутам між країнами-сусідами з питань координації з іншими партнерами розвитку регіональних ініціатив; 2) поліпшення туристичної освіти, включаючи підготовку туристичних путівників для усунення мовних бар'єрів; 3) проведення ознайомчих поїздок — як всередині, так і за межами регіонів — для поглибленого вивчення передового досвіду; 4) розвиток інфраструктури туризму; 5) сприяння розвитку сталого туризму та туризму, заснованого на громадах — особливо, у віддалених і сільських районах;

б) підтримка пілотних проєктів; 7) розвиток потенціалу установ, пов'язаних з туризмом — у тому числі, на місцевому рівні, зокрема у межах нових проєктів та економічних коридорів; 8) організація щорічної туристичної конференції та виставки для сприяння співпраці між зацікавленими сторонами з державного та приватного секторів; 9) розробка продуктів знань і досліджень.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, державна політика у сфері туризму як спрямована діяльність держави, покликана забезпечити регулювання організації та функціонування туристичної діяльності, забезпечити умови для розвитку туризму та залучення туристів з інших країн. Туристична політика України є частиною її загальної соціально-економічної політики і передбачає розробку принципів основ, цілей, норм, пріоритетів та методів, якими керуються органи державного управління під час здійснення ними адміністративного впливу на розвиток туристичної індустрії та туризму на території країни. Така діяльність спрямована на досягнення таких цілей як забезпечення свободи та права населення країни у сфері туризму за рахунок формування високоефективної, конкурентоспроможної, сучасної туристичної індустрії, покликаної забезпечити задоволення потреб населення у якісних та різноманітних туристичних послугах. Цілями державної політики у сфері туризму також є: а) забезпечення ефективного використання туристичного потенціалу держави; б) поліпшення технічного оснащення об'єктів туризму; в) гармонізація розвитку туристичної сфери з урахуванням природних умов; г) забезпечення зростання рентабельності і надійності туристських мереж, транспортної сфери; д) оптимізація співвідношення цін туристських послуг і досягнутих результатів їх споживання; е) забезпечення дієвого інтенсивного розвитку реклами туристських послуг; ж) реалізація заходів, покликаних заохочувати співпрацю організації, які діють у сфері туризму; і) гнучкість і адаптація до динаміки споживчих смаків тощо.

Розвиток туристичної індустрії не відповідає туристичному потенціалу в Україні, тому особливо потрібною є на сьогодні консолідація зусиль регіонів України та її туристичних підприємств. Варто констатувати, що основні лімітуючі чинники реалізації та формування туристичного потенціалу України такі: 1) недостатній рівень теоретичного осмислення соціально-економічного значення туристичного потенціалу для консолідації суспільства та його економічної ролі як джерела прибутку до державного та місцевих бюджетів; 2) нераціональне використання туристичних ресурсів; 3) недостатнє фінансування з боку держави; 4) невідповідність ціни та якості; 5) незадовільний стан туристичної інфраструктури. Ці та інші лімітуючі чинники туристичної галузі України можна подолати за допомогою належного державного управління. Перспективи наших досліджень є у площині визначення проблем державного управління з позиції динамічного формування туристичного потенціалу в умовах сучасних викликів. Політика формування ринку туристичних послуг має відповідати критеріям економічної та соціальної ефективності, екологічної, безпеки тощо. Тому в подальшому слід дослідити

державне управління соціалізацією, екологізацією та інформатизацією туризму.

В основі державної політики у сфері туризму знаходиться дотримання норм міжнародного права, загальноновизнаних принципів і зобов'язань, ратифікованих міжнародних договорів. Основи реалізації державної політики складають методи державного регулювання туристської діяльності, а також інші методи, передбачені законодавством. Державна політика у сфері туризму включає сукупність заходів, методів і соціально-економічних, правових, зовнішньополітичних, культурних та інших, здійснюваних різними суб'єктами туристської діяльності (органами державного управління, господарюючими суб'єктами тощо), з метою раціонального використання туристських ресурсів і підвищення ефективності функціонування туристичної галузі.

Факторами державної політики розвитку туристської галузі відносять наступні сукупності умов: а) природних (клімат, географічне положення, флора і фауна, рельєф тощо), які визначаються наявністю або відсутністю, раціональним або нераціональним використанням суб'єктами туристської діяльності; б) транспортних (визначають доступність туристських об'єктів для цікавляться осіб); в) соціальних, правових та економічних. Також держава конкурує з іншими країнами і світовими регіонами в межах міжнародного туристського ринку.

Література:

1. Гаврилюк А.М. Туризм — драйвер соціогуманітарного розвитку міста Дніпра: досвід для України. Держава та регіони. Сер. Держ. упр. 2018. № 2. С. 40—44.
2. Туризм XXI століття: реалії, виклики, перспективи: зб. пр. за матеріалами засід. Всеукр. наук. симп., 13—14 трав. 2016 р., Кам'янець-Подільський / ред.: С.Е. Баженова, С.А. Копилов, Л.В. Баженов; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, Нац. спілка краєзнавців України, НАН України, Ін-т історії України. Кам'янець-Подільський: К-ПНУ ім. І. Огієнка, 2016. 146 с.
3. Марценюк Л.В., Чаркіна Т.Ю. Туризм як засіб розширення життєвого простору людини. Антропол. виміри філос. дослідж.: зб. наук. пр. 2017. Вип. 11. С. 63—70.
4. Plotnikova M. Green tourism development in smart communities. Baltic Journal of Economic Studies, Volume 4 Number 3. Riga: Publishing House "Baltija Publishing". 2018. Pp. 203—210.
5. Плотнікова М.Ф., Присяжнюк О.Ф. Історико-культурні та сучасні тенденції розвитку сільського туризму в родових поселеннях. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2018. № 4 (89). С. 112—117.
6. Про туризм. Закон України 324/95-ВР у редакції від 16.10.2020, підстава — 124-ІХ. Верховна Рада України. Законодавство України. Офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 25.01.2022).
7. Конституція України 254к/96-ВР у редакції від 01.01.2020, підстава — 27-ІХ. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 25.01.2022).
8. Державна служба статистики. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 25.01.2022).

9. Якобчук В., Захаріна О., Кравець І. Сучасні інноваційно-технічні рішення у сфері управління брендом: технологія брендингу. Наукові перспективи (Naukovi perspektivi). 2021. № 3 (9). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/issue/view/9> (дата звернення 25.01.2022).

10. Плотнікова М.Ф., Мартинчук І.В. Зелений туризм як механізм багатофункціонального розвитку. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. № 1 (12). URL: <http://http://easterneurope-ebm.in.ua/12-2018-ukr> (дата звернення 25.01.2022).

References:

1. Havryliuk, A.M. (2018), "Tourism — a driver of socio-humanitarian development of the city of Dnipro: experience for Ukraine", *Derzhava ta rehiony. Ser. Derzh. upr.*, vol. 2, pp. 40—44.
  2. Bazhenova, S.E. Kopylov, S.A. and Bazhenov, L.V. (2016), *Turyzm XXI stolittia: realii, vyklyky, perspektivy* : zb. pr. za materialamy zasid. Vseukr. nauk. symp. [Tourism of the XXI century: realities, challenges, prospects: Coll. etc. on the materials of the ambush. All-Ukrainian Science. symp.], Kam'ianets'-Podil. nats. un-t im. I. Ohienka, Nats. spilka kraieznavtsiv Ukrainy, NAN Ukrainy, In-t istorii Ukrainy, Kam'ianets'-Podil's'kyj, Ukraine, 13—14 may.
  3. Martseniuk, L.V. and Charkina, T.Yu. (2017), "Tourism as a means of expanding human living space", *Antropol. vymiry filos. doslidzh.*: zb. nauk. pr., vol. 11, pp. 63—70.
  4. Plotnikova, M. (2018), "Green tourism development in smart communities", *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 4, no. 3, pp. 203—210.
  5. Plotnikova, M.F. and Prysiazhniuk O.F. (2018), "Historical, cultural and modern trends in rural tourism in tribal settlements", *Naukovyj visnyk Poltavs'koho universytetu ekonomiky i torhivli*, vol. 4 (89), pp. 112—117.
  6. Verkhovna Rada of Ukraine (2020), *The Law of Ukraine "On Tourism"*, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 25 Jan 2022).
  7. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "The Constitution of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 25 Jan 2022).
  8. State Statistics Service of Ukraine (2022), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 25 Jan 2022).
  9. Yakobchuk, V. Zakharina, O. and Kravets', I. (2021), "Modern innovative and technical solutions in the field of brand management: branding technology", *Naukovi perspektivy*, vol. 3 (9), available at: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/issue/view/9> (Accessed 25 Jan 2022).
  10. Plotnikova, M.F. and Martynchuk, I.V. (2018), "Green tourism as a mechanism of multifunctional development", *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, vol. 1 (12), available at: <http://http://easterneurope-ebm.in.ua/12-2018-ukr> (Accessed 25 Jan 2022).
- Стаття надійшла до редакції 31.01.2022 р.*